

Станислав Стојановић*

*Универзитет одбране Институт за стратегијска
истраживања*

Јованка Шарановић**

*Универзитет одбране Институт за стратегијска
истраживања*

АЗИЈСКИ ПАЦИФИК И АМЕРИЧКО-КИНЕСКО НАДМЕТАЊЕ

Сажетак

У тексту се анализира америчко-кинеско надметање које има прогресивну тенденцију и својом комплексношћу тешко је контролисано што чини реалним опасност од даље интензивне радикализације њихових односа. Тај ривалитет добија посебне димензије на простору азијског Пацифика чија јединствена геополитичка особеност подстиче снажну концентрисаност америчко-кинеских интереса, САД да оспоре све јаснији смер дискредитације сопствене моћи, а Кине да потврди своје све извесније лидерство. Конфронтираност њихових интереса упућује на неизвесност у погледу будућих безбедносних трендова на простору азијског Пацифика.

Кроз призму реалполитичке теорије међународних односа и надметања за моћ као суштинског одређења односа међу државама, као и геополитичких школа које истичу примарни значају поморске моћи, у фокусу истраживачке пажње су анализа стратешких опредељења и амбиција САД и Кине на азијском Пацифику као једном од најзначајнијих геополитичких средишта савремене светске политике. Компарација стратешких амбиција и на њима заснованих политика у којима стратешка осетљивост Источног и

* Имејл-адреса: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs.

** Имејл-адреса: jovanka.saranovic@mod.gov.rs.

Јужнокинеског мора има посебан значај, јасно наговештава дугорочну супротстављеност америчко-кинеских интереса, чинећи тако конфликтни контекст доминантним у њиховим билатералним односима. Конфликтни потенцијал у њиховим односима примарно ће одређивати карактер односа у региону, доприносећи да односи на том простору буду, комплексни, нејасни и потенцијално експлозивни.

Аутори закључују да надметање Кине и САД има нарастајући ток који ће, имајући у виду изражен тренд снажне поларизације односа у међународној политици, укључујући и несагледиве последице пандемије Корона вируса која наставља да још интензивније дискредитује поредак који је успоставио западни свет, додатно заоштравати потенцијални сукоб САД и Кине на азијском Пацифику као глобалном чворишту савременог света.

Кључне речи: геополитика, лидерство, спорови, морске надлежности, ресурси, пловни путеви, експлозивност, непредвидљивост

КИНА – СВЕ ИЗВЕСНИЈЕ ЛИДЕРСТВО

Импресиван успон Кине и њена све јаснија намера да води глобалну политику данас предствља неспорну чињеницу у међународној политици. Друштвена и економска модернизација и отварање према свету које је започело последњих деценија 20. века отворило је просторе за уобразни развој Кине и њено позиционирање у ред водећих глобалних сила. Развијајући сопствени социо-економски модел друштвене организације, који је својом виталношћу на много начина проблематизовао преовлађујући неолиберални концепт света, легитимисао је Кину као моћног политичког и економског субјекта у савременом светском поретку. Убрзани економски развој, технолошки прогрес, нарасла војна моћ, као и промоција мултиполарног концепта међународног поретка са више правде и једнакости у основи су снажног ширења кинеског међународног утицаја. Данас је јасно да снага кинеских успеха и њеног утицаја поседују потенцијал да мењају геополитику у већем делу света, чинећи процес опадања западне глобалне доминације неповратним (Bžežinski 2013, 25).

Ниједна друга земља, како тачно закључује Кејган, није брже прешла пут од слабости до снаге, као што је то урадила Кина (2009, 9). Она је демонстрирала изненађујућу способност за економски раст и технолошке иновације, па је она данас глобална економска сила. Више од 30 година БДП у Кини је расто 10%, тако да је њен бруто друштвени производ 2019. године износио 19.44 хиљаде милијарди долара и јако мало заостајао за бруто друштвеним производом САД који је износио 23.21 хиљаду милијарди. Брзина њеног економског раста уверљиво потврђује чињеница да је она 2004. године имала бруто друштвени производ у износу од 1649 милијарде долара, да би 2007. године он већ износио 6.9991 милијарди долара, када се са седмог попела на друго место најбогатијих земаља света (Stojanović 2009, 158–160). Кина је 2013. године преузела вођство као највећи извозник, а 2014. године као најмоћнија трговачка сила, једна је од највећих дестинација за страна директна улагања (Wijk 2015, 151). Последњих година појављује се као лидер у сфери модерне технологије, па је водећа сила у развоју вештачке интелигенције, 5Г мобилне телефоније.

Упоредо са економским и технолошким прогресом Кина у континуитету увећава своју војну моћ као важан показатељ глобалног престижа, па је војни ефективи, којима сада располаже, потврђују као регионалну војну силу. Са буџетом одбране који непрестано расте и који се за последњих 10 година увећао за 86 % Кина је увелико постигла статус регионалне војне силе. Иако њен буџет одбране значајно заостаје за америчким, Кина је земља са другим далеко највећим издвајањем за одбрану.

Табела 1: Буџет одбране у 2019. години у хиљадама долара

САД	684.6
Кина	181.1
Саудијска Арабија	78.4
Русија	61.6
Индија	60.5

Извор: Military Balance 2020.

Њене амбиције расту па отуда, уместо 2050. године, како је било раније најављивано, Бела књига одбране из 2019. године пројектује да Кина ниво војне силе светске класе у сваком погледу достигне већ 2030. године.

Табела 2: Војна моћ Народноослободилачке војске Кине

<i>Народноослободилачка војска Кине</i>				
<i>Војника</i>	<i>Војних авиона</i>	<i>Тенкова</i>	<i>Оклопних возила</i>	<i>Војних бродова</i>
2.700.000	3000	7500	9000	714

Извор: Military Balance 2018.

Геополитички аспекти успона и јединствене позиције Кине у међународној политици отварају јој простор за глобални утицај али поспешују њене даље амбиције. Међутим, Кина наглашава да своју амбицију за даљом глобалном афирмацијом темељи на стратегији развоја у миру што подразумева опредељење да јача своје укупне капацитете и да шири свој међународни утицај, доследно се ослањајући на обазриво и пажљиво управљање свог спољнополитичког деловања (Wang and Song 2016, 2). Она настоји да своје геополитичке амбиције остварује, пре свега, путем економске експанзије и да тако шири свој утицај на просторе Азије, Африке, Европе и Америке. Дакле, Кина настоји да израсте у економску велесилу комбинујући знање и тржишну економију због чега јој треба много интензивнија комуникација са осталим светом, али и потреба да сачува особеност свог цивилизацијског дискурса (Stojanović i Bardzić 2017). Зато се с правом може рећи да у основи кинеску геополитику у историјским смислу одређују две чињенице, трговина и зид, односно Пут свиле и Велики кинески зид. Кина је данас економска велесила, али и земља која пажљиво негује своју особеност.

Економски успеси наметнули су Кину за предводника у глобалним економским процесима, па је она заузела позицију промотера глобалне економије (Tunsjo 2018). Наравно, у одбрани глобализације Кина следи опште глобалне економске трендове, али још више националне услове, наглашавајући захтев за новим управљањем целокупног процеса који мора да се темељи на балансу између ефикасности и правичности, при чему је посебно значајно да и друге земље и социјални слојеви могу да деле благодети глобализације. Наравно, њена подршка глобализацији резултат су снажног процеса усмеравања глобалне корпоративне моћи ка истоку али и идеје о блиској повезаности и хармоничности као важним аспектима кинеског концепта света.¹

1 Пројекат Један појас један пут подржало је преко 100 земаља, више од 40 земаља потписало је сарадњу, укључујући и неке ексклузивно западне земље.

Током 2013. године Кина је покренула стратешки инфраструктурни пројекат „Један појас један пут” (*One Belt, One road*). Формални циљ амбициозног пројекта „Један појас један пут” су економско, финансијско и трговинско повезивање Кине са осталим земљама Евроазије, али се он мора посматрати и у функцији снажења њене геополитичке моћи и глобалног позиционирања. Јасно је да повезивање евроазијске масе копнених и морских путева има снажну геополитичку димензију без обзира што у основи тог повезивања Кина види економију, па се на њега гледа као „Марш на Запад” (Rouset 2018). Део овог гигантски снажног пројекта је и Иницијатива 17+1, којом се отварају простори да кинески трговачки путеви продиру дубоко у евроатлантски простор, афирмишући њену геополитичку моћ, отварајући просторе да својим економски заснованим лидерством запад окрене себи.

Амбиције глобалног уздицања наметнули су потребу несметаног приступа морским и океанским просторствима, као и неопходност стратегије која Кини, као традиционај копненој сили, треба да обезбеди несметан приступ просторима Пацифичког и Индијског океана, као и изградњу моћних морнаричких ефектива. Кина има јединствену и огромну обалу од Корејског до Малезијског полуострва укупне дужине веће од 18000 километара, али јој излаз на океански простор блокира серија архипелага на Кинеском мору који нису под њеном пуном контролом (Тарага 2020, 37–60). Та чињеница намеће јој бројне дилеме и страхове, укључујући и страх од блокаде јужнокинеског мора, имајући у виду да су путеви који воде ка отвореном мору под непосредним надзором САД (Rouset 2018).

Кинеске акције у Источнокинеском и Јужнокинеском мору, које су интензивирани последњих година потврђују њену нарочиту заинтересованост да постојано шири своју геополитичку улогу у Пацифику и постојано повећава утицај на стратегију и војни развој осталих азијских сила (Cordesman 2016, 3). Такво опредељење мотивисано је стратешким интересом Кине да оствари превласт на Источнокинеском и Јужнокинеском мору и контролу острва и залива као важном предуслову за неутралисање америчког утицаја, али и за њено значајније позиционирање на Тихом океану, као ексклузивно „америчком” океану. Нарастање привредне,

финансијске, демографске и саобраћајне фреквенције уз пацифичку обалу, довео је до еволуције у кинеским стратешким размишљањима и ослобађања маритамног начина размишљања. Раније дефанзивни приступ који је подразумевао обалску одбрану, уступа место новом који се у основи заснива на контроли ивичних мора и транслирања поморских амбиција према првом и другом ланцу острва од Јапана до Индонезије (Stepić 2016, 620). У редефинисању стратешког односа према мору нарочито место има кинеска економија, која је израсла на извозно оријентисаним индустријама и великим потрошачима енергената што је учинило зависном од повећаног увоза енергената, па према томе и рањивом (Mitrović i Trailović 2014, 133155). Управо та прогресивна потреба за енергентима подстиче кинеску стратешку заинтересованост за ресурсе азијског Пацифика, као и ресурсе Блиског истока, Африке и Европе и путеве који воде према њима (Kilibarda 2008, 287).

Надолазеће глобално лидерство Кине увећава бројне дилеме и подозрење, пре свега када је реч о САД и осталим регионалним актерима на простору азијског Пацифика, укључујући кинеске суседе. У настојању да себе представи као глобалну силу новог типа, Кина у Белој књизи одбране јасно изражава став да никада неће тежити хегемонији нити ће настојати да ствара сфере утицаја (China's National Defence in the New Era 2019, 8). Иако су у прошлости државе које су израстале у велике силе истовремено тежиле хегемонији, Кина је уверена да то није историјско правило, посебно, како се тврди, да је она одбрамбена цивилизација (Cordesman 2019, 14). Развој је кинески приоритет, а експанзија и хегемонија су у супротности са кинеским интересима. Она се залаже за фер и правичан међународни политички и економски поредак, инсистирајући на принципима једнакости и инклузивности цивилизација, укључујући визију заједничке свеобухватне, кооперативне и одрживе безбедности. Ови принципи који се темеље на вишемиленијумској кинеској мудрости представљају њену јасну жељу да доприноси заштити светског мира и заједничког развоја. Још од свог формирања Кина никада није започињала ниједан рат или конфликт, а у прилог таквим ставовима, истиче се да је од 1978. године смањила своје оружане снаге за више од четири милиона људи (China's National Defence in the New Era 2019, 5).

За Кину концепт националне безбедности који игнорише значај мултилатералног приступа безбедности и своју способност заснива на јачању војних потенцијала и успостављања војних савеза се може сматрати превазиђеним (China's National Defence in the New Era 2019, 8). Концепт хармоничног света и развоја у миру, што су фундаментална полазишта њене укупне политике, дефинишу и оквире одбрамбене политике као политике која је одбрамбена по природи (China's National Defence in the New Era 2019, 26). Наравно, одбрамбена природа политике одбране ни на који начин не доводи у питање стално истицану кинеску одлучност да заштити своје стратешке интересе. Зато је у Белој књизи одбране Кина изречита у ставу да су заштита суверинитета, безбедности и развојних интереса фундаментални циљ њене одбране у новој ери (China's National Defence in the New Era 2019, 6). Хармоничан развој, Тајван и Јужнокинеско море су интереси највишег стратешког значаја.

Иако јачање војних потенцијала у савременим условима сматра анахроним концептом, Кина је, сходно својим нарастим спољнополитичким амбицијама, недвосмислена у опредељењу да даље јача своје војне потенцијале, како би њена војска достигла ниво који одговара међународном статусу земље. Јака војска треба да Кини осигура стратегијски утицај у ближем и даљем окружењу, али су моћни војни ефективи неопходни за потенцијалне конфликте у будућности, где се пре свега мисли на САД. Зато се наглашава да без снажне војске земља не може да буде ни безбедна ни јака па се модернизација кинеске војске сматра суштином стицања статуса велике силе (Cordesman 2016, 4). У том смислу јасно се наговештава да напредак Кине и њено глобално лидерство је повезано с њеном способношћу да контролише мора и да, пре свега, на азијском Пацифику усмерава односе према властитим правилима. Баш зато, Кина као превенствено копнена земља, фокус у развоју својих оружаних снага мора да има на развоју морнарице.

Несумњиво, таква стратешка опредељења снажно мотивишу програме прогресивног унапређивања кинеских војних потенцијала, с циљем да се створе мање али боље интегрисане и модернизоване војне снаге (Cordesman 2019, 4). Примена најсавременијих достигнућа технолошке револуције у модернизацији ваздухопловних снага, система ПВО,

балистичких ракета средњег домета, морнаричке авијације, али и убрзани раст флоте са носачима авиона су суштина изградње моћне кинеске војске. Развој снага и средстава за надметање у сајбер простору, као и надметања за што примереније позиционирање у космосу чине незаобилазне аспекте развоја кинеске војске. Посебно је значјно напоменути да главна амбиција која свим напред наведним напорима треба да обезбеди радикално нови квалитет јесте интегрисани развој механизације и информатизације, као и убрзани развој „интелигентне” војске, способне за брзо и адекватно реаговање на изазове које доноси нова ера.

Нарасли и модернизовани војни ефективи учинили су Кину регионалном војном силом што јој је дало могућност да одлучније промовише своје интересе, посебно када је реч о Тајвану и Источном и Јужнокинеском мору као стратегијским питањима њене политике (Wijk 2015, 153). Иако наглашава да нема амбиције да осваја нове територије, национална обнова и очување територијалне целовитости Кина сматра врховним националним интересом, па зато враћање Тајвана у своје оквире представља њен главни геополитички задатак. Кинески национални сан о националној обнови је њено поновно уједињење због чега 70 година дуг спор са Тајваном мора да буде решен (Cordesmen 2019, 12). Решеност Кине да поврати Тајван је недвосмислена и она не оставља нимало простора за сепаратизам Тајвана. Иако наглашава да ће тежити његовом мирном присаједињењу, Кина задржава право да употреби силу да поврати пуну контролу над Тајваном. Исто тако за Кину је неспорна чињеница да је Тајван део Кине па је питање његовог присаједињења њено унутрашње питање. Због тога је страно мешање неприхватљиво, а позиција САД као савезника Тајавана се схвата као директна претња кинеском суверенитету и територијаном интегритету. У том смислу за Кину су неприхватљиви безбедносни аранжмани Тајвана и САД, посебно америчко снабдевање Тајвана наоружањем и војном опремом.

Јасно је да кинеско израстање у глобалну економску силу и задобијање статуса регионалне војне силе, посебно све израженије лидерство на азијском Пацифику имају дефинишући утицај на њен однос са САД и њеним савезницима и партнерима у региону. Амбиције Кине да интензивира борбу за суштинску контролу азијског Пацифика води све

оштријем сукобу са интересима САД које нису спремне да своју доминантну позицију на том простору добровољно напусте. Од самог почетка било је јасно да Кина, ребалансирање америчких војних ефектива на азијском Пацифику доживљава као претњу (Wijk 2015, 161). Зато упозорава да САД јачају своја азијско-пацифичка војна савезништва, посебно своје војно присуство на азијском Пацифику, ојачавајући снаге за брзи размештај и интервенције, чиме заоштравају постојећу регионалну комплексност. Она наглашава свој негативан став према америчком војном присуству на јапанским острвима и Јужној Кореји. У том контексту, за Кину посебно је осетљив размештај против-ракетних система ТНААД (*Terminal High Altitude Area Defense*) у Републици Кореји, чиме су САД, како сматра кинеска страна, нарушили стратегијски баланс и стратегијске безбедносне интересе регионалних држава, поништавајући направљен прогрес, повећавајући неизвесност с којом се суочава Корејско полуострво (*China's National Defence in the New Era 2019*).

Истовремено, геополитичке и безбедносне последице кинеског настојања да осигура своју регионалну доминацију подстичу исто тако снажна подозрења и противљења држава у региону, пре свега Јапана и Индије. Очигледно је да кинеска декларативна политика о мирном развоју не умањује снажне изворе скептицизма држава у региону, имајући у виду њена спољнополитичка стремљења (Сао and Paltiel 2016, 183). Јачање кинеске поморске моћи и раст њених способности да ефикасно контролише комуникацијске линије и руте за транспорт нафте са Блиског истока преко Индијског океана и Јужног-кинеског мора посебно забрињава Јапан, али и остале америчке савезнике у региону, дајући подстицај континуитету трке у наоружању у овом делу света. Јапан редефинише своју војну и безбедносну политику и своје војне напоре усмерава на просторе изван сопствених граница, а Аустралија наставља да јача свој савез са САД, интезивирајући своје војно ангажовање у Азијском Пацифику, тражећи већу улогу у безбедносним пословима. Исто тако, Индија се све одлучније позиционира у рејону азијског Пацифика на начин који оспорава кинеске интересе. Евидентно је да кинеска војна и економска моћ изазива снажна подозрења и интезивна противљења код суседа у најближем окружењу, због чега неконфликтна дипломатија суседства, као приоритет њене

спољне политике, показује озбиљне слабости.

Наравно, САД су за Кину критични фактор за достизање њених стратегијских циљева (Cordesmen 2019, 49). Надметање за глобално првенство, посебно јачање војног присуства САД и савезништва са државама у региону азијског Пацифика се све отвореније види као недвосмислено угрожавање суверинитета Кине, њених права мора и интереса на мору (Cordesmen 2019, 9). Таквом праксом САД нужно приморавају Кину на конфронтирање и њено све самоувереније исказивање жеља за националним потврђивањем. Зато нова кинеска стратегија одбране, која је садржана у Белој књизи одбране 2019. године, снажно узвраћа на ставове који су исказани у Стратегији националне безбедности из 2017. године и Стратегији националне одбране из 2018. године САД које су јасно Кину учинили кључним циљем развоја америчких оружаних снага, проглашавајући је за стратегијског конкурента и изазивача. Кина потенцира своју спремност и решеност да предузме неопходне мере и одговор на провокативне акције које угрожавају суверинитет и територијални интегритет или њена поморска права и интересе.

САД И ОСПОРЕНО ЛИДЕРСТВО

Америчко суочавања са опадањем глобалног престижа постало је очигледно са кризом у Украјини и интензивирањем сукоба у Јужнокинеском мору. Ти догађаји су били одраз нове реланости у којој је моћ САД престала да буде пресудан фактор у међународним односима (Wijk 2015, 16). Појава нових центара моћи означила је да међународни односи постају не само мање западни, већ и више комплексни, а нарасла моћ Кине драматично реконфигурише међународну позицију САД, отварајући просторе за пораст стратегијског надметања и промену односа моћи и глобалних геополитичких образаца. Обуздавање њеног раста јесте апсолутни приоритет САД и услов заустављања даље дискредитације америчког међународног престижа.

Снажно оспоравање америчког лидерства и дезавуисање њеног међународног утицаја као и дефинисање кључних програмских одредница на неутралисању домета таквих процеса представљају базично полазиште у стратегијским

документима САД. У још увек важећој Стратегији националне безбедности САД из 2017. године савремени свет се изричито дефинише као конкурентски свет, а Кина и Русија се третирају као ревизионистичке силе које, уз Северну Кореју и Иран, представљају главне изазиваче америчкој моћи, утицају и интересима, као и америчкој безбедности, богатству и просперитету (National Security Strategy of the USA 2017). Зато се Русија и Кина сврставају у прву категорију држава које штете америчком утицају. Посебно се апострофира Кина јер заједно са Русијом жели да обликују свет супротно вредностима и интересима САД, да јача своје оружане снаге и да шири свој утицај, користећи пропаганду и друга средства како би дискредитовала демократију.

Стратегија националне одбране САД из 2018. године још недвосмисленије наглашава да је централни изазов САД поновно појављивање дугорочног стратешког надметања са ревизионистичким државама и још јасније проглашава Кину за стратешког изазивача. Кина, која наставља да се економски и војно уздиже, потврђујући своју моћ, настоји да реорганизује постојећи азијско пацифички поредак на начин да потврди своју регионалну хегемонију, потисне САД и тако обезбеди глобално превенство у будућности (Summary of the National Defense Strategy of USA 2018). Управо зато се Кина сматра главним узроком због чега се фокус са борбе против тероризма и екстремизма премешта на пораст напетости и могуће конфликте са Кином и Русијом (Cordesmen 2019, 26).

У фокусу нарочите пажње јесте нарастање војне моћи Кине, која као стратешки ривал, упоредо са већ оспореним економским лидерством САД, убрзано стреми да доведе у питање неприкосновеност америчке војне моћи. Њене амбиције да већ 2030. године оспори војну супериорност САД потврђују њено убрзано нарастање на ранг глобалне војне силе (Wijk 2015, 167). Тврди се да Кина кроз убрзани процес реорганизације и модернизације војске, који су примарно усмерени на њену способност да проширује своју моћ на штету суверенитета других, гради најнапреднији војни систем у свету, после војног система САД (National Security Strategy of USA 2017). Такво стремљење Кине отвара бројне непознанице и дилеме, посебно што је присутно снажно уверење да је мало вероватно да успон Кине буде мирољубив (Miršajmer 2017, 439). Кинески ставови о мирољубивом

карактеру њене спољнополитичке стратегије се сматрају неуверљивим јер за САД многи аспекти њеног деловања представљају јасну негацију таквих опредељења. САД су недвосмилени у ставу да кинеске акције и све отворенија сколност ка конфротацији говоре уверљивије од мирољубивог тона исказаног у Белој књизи одбране (Cordesmen 2019, 26). За њих Кина није изузетак када је реч о понашњу великих сила кроз историју и константама у њиховим хегемонским понашањима.

Простор азијског Пацифика је простор најинтезивнијег сукобљавања интереса САД и Кине. За САД није спорно да Кина жели да их замени у Индопацифичком региону, ширећи своје државноцентристички економски модел уз истовремено настојање да реорганизује регион према својим амбицијама. Иако САД сматрају да је мало вероватно да Кина може да универзализује своје искуство, њена доминација на том простору намеће тешка искушења. Посебно расте забринутост од убрзаног расте војне моћи Кине и јачања њених способности да на простору азијског Пацифика пројектује способности пуне контроле отворених канала у Јужнокинеском мору као кључним трговинским коридорима, који су једнако важни за САД, али и за ЕУ и остале америчке савезнике. Тврди се да Кина већ сада има више од 1250 конвенционалних балистичких и крстарећих ракета које се лансирају са копна домета између 500 и 5.500 километара, у односу на конвенционалне америчке балистичке ракете које се лансирају са копна и које су краћег су домета (од 70 до 300 километара), као и најмоћнију морнарицу у свету са 350 бродова и подморница у односу на 293, колико имају САД (Military and Security Development Involving The People's Republic of China 2020, ii). Претња коју пружа способност кинеске војне моћи је од кључног стратешког значаја у дефинисању стратегије америчког обуздавања Кине.

Постоји уверење да је повлачење САД из Уговора о нуклеарним снагама средњег домета (*Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty INF Treaty*) почетком 2019. године било мотивисано чињеницом да Уговор не укључује и Кину која несметано наставља да се убрзано наоружава пројектилама средњег домета. Док су САД и Русија у обавези да поштују тај Уговор који је потписан 1987. године, у исто време Кина, која се у САД перципира као земља која у будућности једина може

да изазове САД, развија забрањено наоружање. Такође, тај Уговор је био евроцентричан, тицао се опасности нуклераног сукоба у Европи, а данас је главни сукоб сконцентрисан на азијском Пацифику. Тврдило се да је Кина нагомилала ову врсту оружја и 95% њеног оружја је кратког и средњег домета што је довољно да угрози америчке базе у Јапану и Јужној Кореји. Изласком из уговора САД би могле да распоређује своје ракете у Јужној Кореји и Јапану, под условом да то прихвате владе и становништво тих држава, што за сада није случај. Такође, САД су током владавине Трампове администрације условљавале продужетак билатералног уговора са Русијом о смањењу стратешких офанзивних снага и потребом да у преговоре буде укључена и Кина. САД су тада тврдиле да су оне значајно редуковале свој стратешки нуклерани арсенал, док је кинески на нетранспарентан начин у експанзији, па зато није могућа стратешка стабилност без контроле њеног стратешког арсенала.

Геополитичака особеност и значај азијског Пацифика, посебно уверљиви показатељи успона азијско-пацифичких земаља, профилисали су снажно уверење да се будућност света у доброј мери решава на Азијском пацифику, односно да будућност света припада Пацифику (Koker 2006, 186). У тако дефинисаним пројекцијама азијском Пацифику се додељује посебан статус када је реч о перспективама америчког глобалног првенства, тврдећи да је судбина САД неодвојиво повезана са азијским Пацификом. Чињеница да је економска будућност САД снажно повезана са регионом Азијског Пацифика, јер је реч о региону чији изузетни просторни, демографски, енергетски и развојни потенцијали представљају уверљиву аргументацију да просперитет и безбедност САД у 21. веку зависе више него икад од азијског Пацифика (Stojanović i Bardžić 2017).

Још је почетком 2010. године Хилари Клинтон, тадашња америчка државна секретарка, поводом пораста глобалног значаја азијског Пацифика казала: „Азијско-пацифички регион је оса светске политике и економије”. Да би Америка даље држала статус лидерства у овом региону, ојачаће и економски и стратегијски патернерски однос у азијском Пацифику (Lai 2013,16). Такво опредељење се заснива на уверењу да се питања глобалног лидерста САД не решавају на Атлантику већ на Пацифику. Другим речима, САД могу

да буду креатор светске историје само ако Пацифик постане позорница њене будуће енергије (Koker 2006, 187). Чињеница да је Кина била покретачка сила да азијски Пацифик постане простор геополитичког одмеравања за статус супер силе са САД, реално је очекивати да се њихов ривалитет интензивира и да ће њихов међусобни конфликтни потенцијал у будућности да расте (Kilibarda, Mladenović i Ajzenhamer 2014, 126). Таква перцепција која намеће неопходност борбе за очување у доброј мери нагриженог легитимитета и ефективности америчког престижа, снажно су утицали на потребу редефинисања односа САД према том региону и подстакли размишљања о ребалансу америчке војне моћи на Азијски Пацифик. Јасно је да је покретачки фактор редефинисања заокрета у спољнополитичком деловању САД у односу на азијски Пацифик била Кина и њен вртоглави успон.

У основи замисли реафирмације повратка САД у регион азијског-Пацифика јесте изградња поузданијих економских, политичких и војно-безбедносних односа са државама тог региона. Јасна амбиција таквих настојања јесте да Америка буде главни протагониста и да својим присуством обликује будућност тог региона, а реализација те визије подразумева изградњу свеобухватне регионалне економске архитектуре и диверсификацију безбедносних односа у Азији, војних база и војног присуства (National security strategy USA 2015, 24). Другим речима, када се ради о безбедносним аспектима таквог одређења, ребаланс војних снага је подразумевао дислоцирање 60% америчких војних снага у Азијско-пацифички регион (Lai 2013, 16).

Као део одговора на кинески раст моћи и утицаја као највеће дугорочне стратешке претње, повратак на азијски Пацифик представља носећи аспект стратегије обуздавања Кине. Наведена стратегија, како мисли Миршајмер (2017), јесте најбољи стратешки оквир који може да понуди решење да се успори раст Кине и тако ограниче њене агресивне амбиције (459). У основи то значи спречити Кину да користи своје војне потенцијале за освајање територија и ширење утицаја у Азији. Носећи елементи стратегије обуздавања Кине су војна моћ и војно савезништво, при чему војна моћ подразумева робусно војно присуство на простору азијског Пацифика, док војно савезништво подразумева стварање поузданих безбедносних аранжмана и коалиција са што

већим бројем кинеских суседа и осталих регионалних актера. Оба елемента стратегије имају фокус на широк круг питања кинеског раста у политичкој економској и војној димензији, посебно пораст војних акција у Јужнокинеском мору. Посебно значајан аспект за успех стратегије, која је дефанзивна, јесте захтев да САД одржавају своју доминацију светским морима, што ће отежати могућности Кине да пројектује своју моћ на удаљене просторе, као што су Персисјки залив и Западна хемисфера. У том смислу, Миршајмер (2017) сматра да су Источно и јужнокинеско море простори од пресудног значаја за успех америчке стратегије обуздавања Кине (459).

Када је реч о значају војне моћи, кредибилне војне снаге су кључни аргумент међународне улоге САД, јер у међународном надметању борба за моћ представља централни, доминатни и непрекидни историјски континуитет.

Табела 3: Војна моћ САД

Број војника	2 000 000
Тенкова	6 000
Оклопних борбених возила	40 000
Борбених авиона	13 000
Хеликоптера	7 000
Војних бродова и пловила	415
Буџет одбране	647 млрд долара

Извор: Military Balance 2019.

Војна моћ САД, чија се супериорност у том домену и даље не оспорава, суштински је основ њеног међународног кредибилитета на азијском Пацифику (Bremer 2015, 19). Зато значај војних капацитета и војног присуства представљају базични оквир прилагођавања стратегија зауздавања Кине. Познато је да су најзначајнији војни ефективи САД сконцентрисани на индопацифичком простору. САД у оквиру индопацифичке команде имају око 370 хиљада војника, више од 2000 авиона и више од 200 бродова и подморница (Cordesmen 2019, 50). Уверљива надмоћ у погледу стратешког нуклеарног наоружања свакако представља моћан показатељ америчког преимућства када је реч о стратешким способностима. У том погледу важно је запазити да Индопацифичка команда је најмоћнија борбена команда

која има четири пута веће ангажоване снаге од било које друге америчке борбене команде. Без обзира на бројна ограничења, стратегијско померање на азијски Пацифик остаје важан смер спољнополитичке стратегије САД, а планови да у Пацифичком басену базира 60% својих поморских ефектива може да се сагледа искључиво у светлу стратегије зауздавања Кине (Lai 2013, 16).

Ланци острва имају посебно место у америчкој стратегији зауздавања на азијском Пацифику. Својим значајем се издваја први ланац острва који целом дужином блокирају Кину у приобалне воде, а контролу над њима имају САД са својим савезницима. Управо зато у фокусу стратегија ребаланса је први ланац острва.

Слика: Два ланца острва

Извор: Šenhua 2013.

Савезништво представља другинесећни елемент стратегије зауздавања Кине. Промоција пријатељства и партнерства са суседима, консолидовање пријатељских релација и продубљивање заједничке сарадње представљају важан аспект успеха на зауздавању кинеског успона. САД покушавају да изолују Кину и да створе санитарни коридор војнополитичким савезима, подстичући стварање антикинеског фронта који треба да онемогући да Јужнокинеско море постане део кинеске империје и тако спречи контролу саобраћајних рута које Јапан

и Кореју повезују са Индо пацифичким земљама и блиским и средњим истоком. Овај аспект има посебно место ако се зна да се САД суочавају са амбицијама Кине као стратешког конкурента да користи економију, пре свега инвестиције и да тако шири сферу свог утицаја на своје суседе. Сматра се, такође, да Кина милитаризује бројне аспекте односа у региону настојећи да државе у региону приволи да се прикључе њеној политичкој и безбедносној агенди. Убрзана модернизација кинеске војске, али и њена све очитија супериорност и доминација у економији и многим другим областима се у неким од држава у суседству доживљава као све израженије угрожавање њиховог суверинитета што се сматра важним показатељем значаја снажног америчког присуства и очувања њених интереса.

У основи политике савезништва и партнерства јесте модернизација савезничких односа са Јапаном, Јужном Корејом и Филипинима, као и јачање међусобних односа на обезбеђењу пуне способности у одговору на регионалне и глобале изазове. САД су недвосмислене да се држе уговорних обавеза са Јужном Корејом, Јапаном и Тајландом, да модернизују њихове оружане снаге и изграђују механизме који омогућавају сузбијање кинеске експанзије (Авијуски 2009, 549). Такође, граде продубљено партнерство са Вијетнамом, Индонезијом и Малезијом, а интензивирање сарадње са Аустралијом и подстицање њеног снажнијег присуства на Пацифику, представља корак ка унапређењу безбедносне архитектуре својих савезника. Приоритет стратегије зауздавања Кине јесте и интензивирање конфликта са Индијом, а продаја великих количина наоружања и војне опреме треба да послужи даљем унапређењу индијских војних капацитета. Све су то активности чији је циљ да се спречи потпуна кинеска контрола Јужног и Источног кинеског мора и важних поморских комуникација у том делу света. Посебно је значајно спречити Кину да изађе на Пацифик, како би он и даље био ексклузивно амерички и држати је у стању стратешке изолације, при чему у том процесу обуздавања Кине значајно место треба да имају савезници и партнери.

Чврста решеност САД да ојачају своју инволвираност у регион компатибилна је са стратешким растом Кине (Cordesman 2016, 16). Као пацифичка земља и члан међународне заједнице САД сматрају да имају сва права

да буде заинтересована и укључена у спорове на Азијском Пацифику. Такав став сматрају оправданим, јер тврде да Кина нема основа за своје амбиције у јужно-кинеском мору и да су њене аспирације према ресурсима незаконите, као што је насилна кампања физичког овладавања острва спорних архипелага. У том смислу САД су категоричне да ће наставити да штите слободу пловидбе и прелета, наглашавајући да ће летети и пловити и свуда где међународно право то дозвољава (Cordesman 2016, 21).

Међутим пацифичка политика САД се у неким значајним аспектима суочава са озбиљним лимитима. Најпре, испоставило се да стратегија ребаланса на азијски Пацифик никад није у целости реализована. Та стратегија је морала да буде подређена глобалном ребалансу војне моћи САД, јер се показало да узаврели Блиски исток и Европа имају исти стратегијски приоритет. Тако је глобално ребалансирање потиснуло или умањило стартне амбиције ребаланса на азијском Пацифику и ограничило његове домете. Исто тако, остаје дилема колико на дужи рок можда да буде успешно зауздавање Кине.

Азијски Пацифик – прогресивни раст конфликтног потенцијала

Хронични и комплексни проблеми који оптерећују азијски Пацифик снажно су генересани конфронтираним политичким, економским и стратегијским интересима Кине и САД. Амбиције Кине, као силе чије лидерство је све мање спорно, да у свом најближем суседству потврђује способност контроле, као и настојања САД да са друге стране очува своју доминацију данас представља дефинишући оквир прогресивне поларизације односа на простору азијског Пацифика. Све снажнији вртлог геостратешког сукоба кључних актера чине да азијски Пацифик постане једно од најважнијих глобалних безбедносних тема. Конфликтну конфигурацију односа на азијском Пацифику у основи чине надлежности око морских површина, њихових огромних ресурса и комуникацијских потенцијала Кинеског мора. Право коришћења мора, као и у прошлости, тако и данас је у азијском Пацифику генератор вишедеценијских спорова и сукоба. Одређене

непрецизности у одредбама Конвенција о праву мора, као што је „нешкодљив пролазак” територијалним морем, повод су за њихово различито тумачење, што оптерећује односе азијско-пацифичких држава, али истовремено перманентно заоштрава односе САД и Кине.² САД, као држава којој је до скорог статус супер силе давао неограничену слободу прелета и пловидбе Кинеским морем, посебно Јужнокинеским морем, неприхватљиви су захтеви Кине да намеће своја правила прелета и пловидбе. Кина која се уместо дуго практиковане дефанзивне определила за офанзивну азијскопацифичку стратегију инсистира на свом виђењу права мора. За Кину воде у којима има право да одређује правила страним бродовима не односи се само на појас од 22 километра од обале, већ на све водене површине до краја такозване ексклузивне економске зоне, што укупно износи око 415 километара (Senhua 2013). Међутим, за САД, слобода пловидбе и слобода прелетања, без обзира на искључив економски појас или на територијално море у којима Кина има само ексклузивно право експлоатације не може да буде ограничена.

Када је реч о Источном кинеском мору, стратешки интереси надилазе значај осталих кинеских и америчких интереса. Источнокинеско море је било и остаје од екстремног значаја за концепт националне безбедности САД (Stevic 2016, 49–66). Зато је стратегијски интерес САД да нема ривала који угрожава њену доминацију на том простору. Та чињеница даје посебну тежину „замрзнутом сукобу” на Корејском полуострву, као једне од бројних последица Хладног рата педесетих година прошлог века.³ Заоштравање односа поводом нуклеарног програма и проба балистичких ракета Северне Кореје и снажна концентрација америчких ратних ефектива у близини Корејског полуострва, представљају посебно опасан вид угрожавања безбедности на том простору. Нуклеарни програм Северне Кореје САД доживљавају као тешку мору, јер од једне мале и слабе земље, како каже Минклер (2009, 161), нуклеарни капацитети праве изузетно опасног противника, који у исто време има

2 Кина је става да војни бродови других земаља за улазак у кинеско територијално море морају да имају дозволу кинеских власти. САД сматрају да сви бродови, укључујући и војне бродове, имају право „нешкодљивог” роласка без пријављивања обалној земљи.

3 „Војна линија разграничења” између Северне и Јужне Кореје представљала је границу где су Сједињене државе и Совјетски Савез прихватили предају јапанских снага на крају Другог светског рата.

блиске односе са Кином. Истовремено, за Кину ракетни систем који су САД инсталирале на корејском полуострву руши стратегијски баланс и безбедносне интересе држава у региону као важног услова регионалног мира и стабилности (China's National Defence in the New Era 2019, 4). Такав кинески став произилази из чињенице да наведени амерички ракетни систем неутралише и кинеске нуклеарне ефективне који су сконцентрисани на том простору.

Суштина територијалних спорова у Источном кинеском мору Кине, Јужне Кореје и Јапана је различито тумачење подела „искључивог економског појаса”, због чега се на експлоатацију једног заједничког дела морског простора гледа из различитих позиција. Спорови између Кине и Јапана, који су посебно интензивни и компликовани тичу се суверинитета над ланцем малих острва Сенкаку/Диојаоу чија геостратешка позиција и процењене количине резерви нафте и гаса, као и богатство рибом, чине нарочито значајним. Реч је о спору у чијој су основи економски интереси, а велике разлике у гледиштима око поделе „искључивог економског појаса” наговештавају да ће он дугорочно оптерећивати односе Кине и Јапана на Источном кинеском мору.⁴ Ако се томе дода велики геостратешки значај Сенкаку острва, имајући у виду да су на кључном месту пролаза између Кине и Јапана, посебно ако се сагледавају у светлу кинеског става о уједињењу са Тајваном и пораста њених интереса у западном Пацифику као америчком океану, онда је јасно да ови спорови имају нарочиту тежину (Stojanović i Vardžić 2017). Заступајући став да има историјско право на острва Сенкаку и да су према томе она неотуђиви део њене територије Кина наставља да на тај простор упућује ратне бродове и авионе настојећи да потврди свој суверинитет (China's National Defence in the New Era 2019, 7). Подршка *status quo* острвима Сенкаку, која подразумева право Јапана да остварује јурисдикцију над њима, САД спречавају успостављање поверења и сарадње између Кине и Јапана као америчког војног савезника.

Јасно је да стратегијом зауздавања САД покушава да преко Јапана контролише острва Сенкаку и удаљи Кину од

4 Према одредбама Конвенције о праву мора, ширина искључивог економског појаса је 200 наутичких миља, а ширина Источног кинеског мора између Кине и Јапана креће се у распону од око 170 до 360 наутичких миља, што значи да на целом простору постоји преклапање економског појаса.

могућности уједињења са Тајваном, одвоји је од Пацифика и онемогући њено преузимање контроле над Источним и Јужним кинеским морем. Таква стратегија која се своди на ограничавање Кине у њеном приступу Тихом океану, у основи би требало да значи стратешку изолацију Кине и значајно зауздавање њене моћи. Отуда на на врху листе Кинеско-Америчких неслагања јесте Тајван чија судбина деценијама оптерећује односе две велике силе (Stojanović i Bardžić 2017). Из кинеског угла гледано основу за решење овог проблема јесте присаједињење Тајвана Кини, чиме би Јапан изгубио садашњи значај, а САД имале умањене могућности притиска што би све укупно повећало кинеску безбедност. Истовремено стратешка позиција Тајвана и контрола над њим, као и контрола првог ланца острва затварају кинески излаз на јапанске поморске правце и од суштинског значаја је за очување стратешке позиције САД.

Тајван је питање која највише провоцира националну безбедност Кине. Зато је она јасна у намери да Тајван поврати под свој пуни суверинитет, наглашавајући да је спремна да употреби силу ако би мирно присаједињење било немогуће. Она рачуна са сценаријом независности Тајвана и евентуалне војне интервенције САД, третирајући такав развој догађаја најопаснијом препреком његове мирне реинтеграције (China's National Defence in the New Era 2019, 5). Имајући у виду кинески став, као и неспремност САД да, иако су формално сагласни са политиком једне Кине, Тајван препусти Кини чини да решење спора није изгледно. САД настављају да наоружавају Тајван, а Кина увећава своје војне ефективе на том простору због чега се тајвански пролаз данас сматра једним од најмилитаризованијих на азијском Пацифику. Кина још увек нема моћ или неће да стечени кредибилитет стицан последњих деценија наруши и случај Тајвана реши силом, па ће тако још дуго тестирати једно друго. Ситуацију око Тајвана додатно заоштравају непознанице око Хон Кога и његовог напора да сачува оквире своје аутономије, имајући у виду, такође, дијаметрално супротне ставове САД и Кине.

Стратешка позиција и богаство ресурсима чине Јужнокинеско море једном од најзаврелијих дестинација и геополитичких жаришта светске политике. Оно је предмет снажног интереса не само обалних земаља, па су надметања, савезништва, честа супарништва и територијални захтеви

кључна обележје његовог миљеа.⁵ Јужнокинеско море се налази на главном путу који повезује Пацифик и Индијски океан, а због обима транспорта који се одвија преко његових вода, оно представља други најпрометнији поморски коридор на свету после Средоземног мора. Различитим мореузима повезано је са другим морима, па је зато познато као „раскрсница на Далеком истоку”.⁶ Тајванским мореузом је повезано са Источним кинеским морем, Баши и Сулу мореуза са Пацификом, а преко мореуза Каримата води главни поморски пут за Аустралију. Посебно је значајан Малајски моруз који повезује Јужно кинеско море са Индијским океаном и сматра се једним од најважнијих светских поморских коридора. То је морски пут са највећом саобраћајном гужвом на свету јер се процењује да између 20% до 25% целокупне светске поморске трговине пролази тим мореузом. Више од 80% енергената за потребе Кине и 60% енергената за потребе Јапана и Јужне Кореје пролази кроз Малајски пролаз (Wijk 2015, 170). Зато се Малајски пролаз сматра „линијом живота” за економију земаља из окружења ових мора.

Енергетско богатство Јужног Кинеског мора такође представља снажан извор неслагања и ривалитета. У односу на резерве нафте и гаса, процењено је да Јужно Кинеско море има више 15% светске резерве (*Global Security*). На простору унутар „линије 9 црта”, постоји 16 басена са нафтом и гасом у којима се по процени, налази више од 45 милијарди тона нафте и 8 билиона кубних метара гаса. Дефинисањем искључивог привредног појаса на конференцији УН о праву мора, земље око Јужног Кинеског мора почеле су да снажно показују своје интересовање према „искључивом економском појасу”.

Многоструки значај јужнокинеског мора, које је Спајкман називао азијским средоземљем, чини да оно буде простор где се најинтезивније сукобљавају интереси и амбиције највећег броја актера на азијском Пацифику. Кинески интерес да потврди свој суверинитет на јужнокинеском мору тиче се домета њене, не само регионалне моћи, што заострава њене односе са најближим суседима. У исто

5 Јужно Кинеско море се простире од Сингапура и Малајског пролаза до Тајванског мореуза и има више од 200 острва и хриди који чине четири архипелага. На обале Јужног Кинеског мора излази Кина, Тајван, Филипини, Малезија, Брунеј, Индонезија, Сингапур, Тајланд, Камбоџа и Вијетнам.

6 Познато је да више од 25% светске трговине која иде поморском путем пролази кроз Јужно кинеско море.

време, Кина има огроман интерес да са државама у региону Јужнокинеског мора, као најближем суседству, промовише пријатељске односе, као важне карике у остварењу својих амбиција. Јужнокинеско море, такође, представља значајну арену где се потврђује америчка амбиција за међународним вођством и њена способност да и даље одлучујуће креира азијско-пацифички поредак. Тај простор је од огромног значаја и за пројектовање економске моћи САД, јер је реч о једном од најдинамичнијих простора у свету, па отуда и наглашен интерес да изграђују снажне односе са државама у региону. Дакле, контрола Јужнокинеског мора је услов да контролом стратегијских тачака САД могу лакше да одговоре изазовима нарастања нове велике силе, да се лакше супростављају исламском екстремизму и да обезбеде ресурсе и тржишта (Lai 2013, 53). За остале државе Јужнокинеско море представља услов економског развоја али и питање суверености и безбедности.

Вишедеценијски спорови око територијалне припадности острвских архипелага у Јужнокинеском мору, око којих се споре Кина, Вијетнам, Брунеј, Малезија, и Филипини озбиљно усложњавају стабилност и безбедност тог простора, а укључивање САД носи реалну опасност да спорови задобију контуре озбиљног конфликта. Најизраженији простор територијалних спорова у Јужном кинеском мору је троугао острвских архипелага Пратас/Донгша, Спратли/Нанша, Парацел/Сјиша и Скарбороу/Џонгша/ (плићак), као и море између њих. Кина је 1958. године такозваном „линијом 9 цртица” као своју територију дефинисала право на скоро 70 % процената морског пространства Јужно-кинеског мора, укључујући архипелаг Пратас, Спратли, Парацел и Скарбороу (плићак), и потврдила правни статус суверенитета и надлежности.⁷

Архипелаг Пратас/Донгша је централни архипелаг у Јужном Кинеском мору и налази се на главном транспортном путу између Кине, Јапана и Сингапура. Након неуспешних покушаја Филипина да остваре контролу над Хуанџанг као највећим острвом у архипелагу Пратас, Кина је током 2012. године успоставила потпуну контролу над њим.

⁷ Кина сматра да на основу „линије 9 црта” хриди, гребени и острва унутар ње се третирају као кинеска територија на којој она има суверенитет, а остале земље добијају слободу пловидбе, прелетања, полагања подморских каблова и цевовода...

Око Парацелског архипелага у спору су Кина, која га данас углавном ефективно контролише и Вијетнам који је, након повлачења снага Тајвана, све до 1974. године имао стациониране своје снаге на њему. Након рата између Кине и Јужног Вијетнама 1974. године, Кина је обновила потпуну контролу над акваторијом архипелага и успоставила своју власт на острву Јонгсијанг.⁸ Успоставила је активна ваздухопловна постројења и интезивно распоређује амфибијска пловила. Када је реч о архипелагу Спратли, који заузима простор југозападног дела јужног кинеског мора, а чини га више од сто малих острва и гребена ситуација је најкомпликовнија због заоштрених питања суверинитета и потенцијалних ресурса. Спорови укључију Кину, Тајван и Вијетнам који полажу право над целином архипелага, као и Филиппине, Малезију и Брунеј који располажу право само над делом острва архипелага. Проблеми око суверинитета су додатно заоштрени проналаском бројних басена нафте и гаса на том простору. У настојању да потврди свој суверинитет над архипелагом, Кина је успоставила административни округ, изградила је више вештачких острва која су данас седишта значајних постројења, као што су полетно-слетне стазе, ракетни системи земља ваздух и противбродске ракете и други комуникацијски системи. Данас су то комплекси на којима су стационирани стратегијски бомбардери и други борбени ефективи и системи који треба да омогуће пуну контролу приступа свим кључним тачкама спорних острва. Кина користи овај архипелаг за своје операције, што представља даљи корак ка успостављању делотворне контроле Јужно кинеског мора и ограничавање приступа америчким војним снагама као део *Anty-Access/Area-Denial* стратегије (Wijk 2015, 164).

САД су изричите у ставу да Кина нема правни основ да располаже подручјима Јужнокинеског мора нити да јача моћ тако што шири нелегално свој суверинитет у јужнокинеском мору. Посебно оптужују Кину за милитаризацију спорних острва посебно за милитаризацију острва Спратли на коме изграђује војну и дуалну инфраструктуру, настављајући да повећава морско пространство под својом контролом

8 Вијетнам је 2012. године донео Закон о мору у коме архипелаг Спратли (Нанша) потпада под Вијетнамски суверинитет. Као одговор Кина успоставља званичну власт, тако да се на острву Јонгсијанг (Парацелски архипелаг) формира град као политички, војни и културни центар.

у Јужнокинеском мору (Cordesman 2018, 153). Тако Кина унапређује способности пројектовања моћи и урушавања утицаја САД, мењајући истовремено статус Јужнокинеског мора (Cordesman 2019, 54). САД наглашавају да неће дозволити Кини да Јужнокинеско море третира као своју морску империју и да имају право да плове, лете али и да врше војна извиђања. С обзиром да су државе дуго посвађане око територије Јужнокинеског мора, да тензије добијају на интензитету, САД настоје да даљим нарушавањем односа створе фронт од држава које су спремне да се супротставе Кини.

Кина оптужује САД да намерно искривљује чињенице међународног права, укључујући и одредбе Конвенције о правима мора, јер она има право да ресолутно штити свој национални суверинитет и територијални интегритет у Јужнокинеском мору, као и Сенкаку острва која су неодвојиви део кинеске територије. Кина сматра да у заштити свог суверинитета има право да изграђује инфраструктуру и размешта неопходне капацитете на острвима и гребенима у Јужном кинеском мору и управља патролама у водама Сенкаку острва у Источном кинеском мору (China's National Defence in the New Era 2019). Такође, подржава слободу пловидбе у складу са међународним правом и штити безбедност морских линија и комуникација, наглашавајући да војне активности могу да се реализују уз претходну дозволу државе којој тај простор припада.

И обалске земље Јужног Кинеског мора Малезија, Брунеј, Филипини и Вијетнам, такође имају снажан економски интерес да искажу претензије за успостављање своје власти на том простору и да се супротставе Кини да оствари пуну контролу над Јужнокинеским морем. Основ су нашли у Конвенцији о мору, наглашавајући став да полажу право на 20 наутичких миља економског појаса. Такав став својих суседа за Кину је неодржив, јер Конвенција не сме да буде основ законитости за било какво кршење кинеског суверенитета и интереса у Јужном кинеском мору. Кина посебно настоји да спречи САД да се укључе у решавање територијалних спорова са суседима, верујући да на тај начин оне охрабрују њене суседе. Наиме, САД упозорава да модернизација кинеске војске нарушава постојећи баланс и слободну пловидбу, и недвосмислено подржава територијалне захтеве Вијетнама, Филипина и Малезије. Такви ставови, утичу да наведене

земље у стратегији ребаланса САД и њиховог снажнијег геополитичког фокуса на азијском Пацифику, посебно њиховог још моћнијег војног присуства на том простору, виде шансу да своје територијалне захтеве могу лакше да остваре.

Државе које погађа кинески развој не могу јасно предвидети колико ће тај раст да буде мирољубив и шта ће бити коначан резултат промене баланса моћи. Незадржив раст кинеске економије која постаје једна од најмоћнијих и најконкурентнијих светских економија, посебно јачање кинеских војних капацитета, нарочито њене морнарице и градња поморских постројења подстиче огромну неизвесност у обалним државама. Интезивано је предузимање мера заштите сопствених интереса, пре свега ојачавања сопствених капацитета, тајна и јавна савезништва чиме се подстиче даља милитаризација региона, и тако ојачава безбедносни капацит држава у региону. Данас је евидентно да упоредо са економским растом азијских држава убрзано расту и њихови трошкови одбране.

Кина у својој стратегији наглашава да не тражи конфронтације и конфликте, али појачава активности да потврди право на поједина острва која су предмет спора са другим државама. Бетонира гребене за изградњу аеродрома, инсталира радарска и друга постројења, стационира борбене авионе и изводи маневре. САД, чије се право на стратешко присуство оспорава, настоје да демонстрацијом своје поморске моћи, спрече или отежају Кини да своје амбиције оствари. У том смислу заоштравање односа САД са Северном Корејом, посебно инсталирање противракетних система на Корејском полуострву представљају настојање САД да неутралишу највећи број ракетног арсенала које је Кина разместила на својој територији. Истовремено, јачањем седме флоте као и експлоатацијом базе у Јужној Кореји САД неутралишу амбиције Кине даље на север Пацифика. Исто тако, чињеница је да је милитаризација Јужнокинеског мора ефективна и да конфронтиране стране поседују делотворне војне потенцијале за пројектовање своје моћи на том простору. Међутим, јасно је да Кина не може да заустави седму флоту и онемогући међународни транзит, али ни САД не могу Кину да врате назад.

ЗАКЉУЧАК

Спектакуларан раст кинеске економије и преображај Кине у изузетно моћну земљу представља најзначајнији геополитички догађај 21. века са огромним реперкусијама на токове савремене међународне политике. Израстање Кине на ранг глобалне силе и, с тим у вези, подстакнуто редефинисање приоритета спољнополитичког наступа САД, ставило је азијски Пацифик у сам врх безбедносне агенде светске политике. Утицај тих промена и особеност геополитике и тог простора наставља да интензивира кинеско-америчко надметање у склопу чега се неминовно заоштравају бројна и осетљива питања у том делу света.

Нови хладни рат између САД и Кине који своје извориште има у њиховој снажној политичкој и идеолошкој конфронтацији условили су повратак класичних геополитичких образаца у њиховом надметању за стратешко позиционирање на азијском Пацифику. Њихови дијаметрално супротни погледи по питању ексклузивне економске зоне и безбедности пловидбе и територијалних разграничења, пловних путева и контроле поморских праваца, укључујући и савезништа, уверљиво потврђују пораст конфликтног потенцијала у њиховим односима и неизбежност њиховог сукобљавања у будућности. Милитаризација Јужнокинеског мора, посебно поморска стратешка позиционирања и за те потребе развој монарице, представљају непознанице које посебно усложњавају спектар безбедносних изазова.

Кинеска глобална иницијатива и нова конфигурација конфликта у региону азијског Пацифика не даје изгледа за оптимизам око могућности да се кинеско-америчко сукобљавање реши у блиској будућности. Кина, чији капацитети моћи задобијају импресивне домете, има природну тежњу да консолидује своје екстерне релације и интересе и да промовише кинески концепт света. Наглашено војно позиционирање у азијско-пацифичком региону потврђује амбицију Кине да осигура своју позицију на Источно кинеском и Јужно кинеском мору као простору који има вишеструки значај за њен даљи привредни значај, али и за њено боље позиционирање као глобалног актера на Тихом океану.

Иако је данас извесна кинеска амбиција ка војној супериорности, чини се да је мало вероватно да би војна

супериорност укључивала агресивно понашање Кине и њено освајање других азијских земаља. Међутим, тешко је сасвим искључити трендове који би могли да радикализују њену стратегију мира и развоја, посебно ако се зна да нарасла војна моћ често значи и мање стрпљења и опреза. Оно што се сматра извеснијим јесте да ће још моћнија Кина моћи, знатно уверљивије да диктира границе прихватљивог понашања суседним земљама, укључујући и територијалне спорове које ће моћи да решава под условима који су повољнији за њу (Miršajmer 2014, 446). Она је већ јасно ставила до знања САД да не мисле да оне имају право да се мешају у спорове око морских граница на Јужном кинеском мору.

Америчка улога на азијском Пацифику суочава се са много неизвесности и извора потенцијалних невоља. Нарасла економска и геополитичка снага Кине, амбиције осталих сила у настајању и променљив однос држава азијског Пацифика према америчком лидерству на азијском Пацифику представљаће за САД све теже решив проблем. САД су данас више него икада раније у новијој историји суочене са ограничењима да на том простору намећу своје захтеве са позиције силе, јер више није могуће игнорисати моћ Кине. Посебно је тешко очекивати да САД одлучујући обликују економску будућност азијског Пацифика ако се имају у виду глобални домети кинеске, јапанске и индијске економије. Ако се томе дода да се интензивира опасност њеног директног сучељавања са Русијом, и да је на делу оживљавање класичне хладноратовске перцепције у њиховим односима, онда сасвим сигурно геополитичка моћ САД губи од своје супериорности. Такође, јасно је и да стратегија обуздавања Кине на дужи рок пати од озбиљних ограничења. Међутим, извесно је да ће САД наставити да предузимају крупне кораке како би спречиле Кину у остваривању своје регионалне хегемоније. Забринуте за свој престиж и своју безбедност наставиће да се надмећу за моћ и тако елиминишу могућност да друга сила доминира. Уверење да се судбина Америке одређује на Пацифику а не на Атлантику, иде у прилог таквим дугорочним пројекцијама, што азијски Пацифик ставља у сам врх изазова по безбедност у свету. Остаје озбиљна дилема колико америчка стратегија обуздавања може на дужи рок да буде делотворна.

Односи Кине и САД, који ће у наредним деценијама представљати најважније билатералне односе светске

политике наставиће и даље да, као окосница односа у региону Азијског Пацифика, суштински одређују оквире неизвесне стабилности и безбедности тог региона. Та чињеница посебно добија на значају ако је извесно да ће суштински кинеско-амерички односи у региону азијског Пацифика бити односи надметања и сукоба. Посебно, ако је извесно да ће Кина своју нараслу моћ *маршем ка морима* пројектовати ка ефективној контроли Источног и Јужнокинеског мора што ће ширити простор за њихово још јаче безбедносно надметање, укључујући и генерисање значајног потенцијала за избијање ратног сукоба. Америчка неприпремљеност на геополитичку реалност у настајању и склоност да пречесто прибегава војном решавању проблема, посебно у околностима оспоравања њене изузетне међународне улоге, као и додатно интензивирање антикинеског расположење око пандемије вируса корона представљају посебно осетљиве аспекте америчко-кинеског надметања. Међутим, јасно је да би озбиљни ратни сукоб било које врсте између Кине и САД подразумевао несагледиве последице и вероватно коштао победника више него што би била вредност победе.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Avijucki, Vjačeslav. 2009. *Kontinentalne geopolitike*. Beograd: CLIO.
- Bremer, Ijan. 2015. *Supersila: Tri moguća scenarija uloge Amerike u svetu*. Beograd: CIRSD.
- Bžežinski, Zbignjev. 2013. *Amerika-Kina i sudbina sveta Strateška vizija*. Beograd: Albatros Plus, FB.
- Cao, Huhua, and Jeremy Palitel. 2016. *Facing China as New Global Superpower*. New York: Springer. doi: 101007/978-981-287-823-6.
- Cordesman, H. Antony. 2016. *Evolving Strategies in U.S.-China Military Balance*. Washington: Center for Strategic and International Studies.
- Cordesman, H. Antony. 2018. *Chinese Strategy, Military Forces, and Economics: The Metrics of Cooperation, Competition and/or Conflict*. Washington: Center for Strategic and International Studies.

- Cordesmen, H. Anthony. 2019. *China, s New 2019 Defence White Paper*. Washington: Center for Strategic and International Studies.
- Global Security*. "Oil and Gas in the South China Sea Region.", <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/spratly-oil.htm>.
- Jianwei, Wang, and Song Weiqing. 2016. *China, The European Union and International Politics of Global Gowenance*. New York: Palgrave Macmilan.
- Kejgen, Robert. 2009. *Povratak istorije i kraj snova*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
- Kilibarda, Zoran, Miroslav Mladenović, i Vladimir Ajzenhamer. 2014. *Geopolitičke perspektive savremenog sveta*. Beograda: Fakultet bezbednosti.
- Kilibarda, Zoran. 2008. *Osnovi geopolitike*. Beograd: Fakultet bezbednosti. Službeni glasnik.
- Koker, Kristofer. 2006. *Sumrak zapada*. Beograd: Dosije.
- Lai, David. 2013. *Asia-Pacific: A Strategic Assessment*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press.
- Military Balance 2020*, Chapter Two Comparative defence statistics *Military Balance 2018, 2019, 2020*.
- Minkler, Herfrid. 2009. *Imperije Logika vladavine svetom od Starog Rima do Sjedinjenih džava*. Beograd: IP Albatros plus, JP Službeni glasnik.
- Miršajmer, Džon. 2017. *Tragedija politike velikih sila*. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa.
- Mitrović, Dragana, i Dragan Trailović. 2014. „Geopolitika kineske energetske strategije u Centralnoj Aziji.” *Srpska politička misao*, 44 (2): 133–155. doi: 10.22182/spm.6442019.
- Office of the Secretary of Defence. "Military and Security Developments Involving The Peopl's Reapublic of China, a Final Reaport to Congres." <https://media.defense.gov/2020/Sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-DOD-CHINA-MILITARY-POWER-REPORT-FINAL.PDF>.
- Pierre, Rousset. 2018. *Chinese geopolitics- continuities, inflections, uncertainties*. Committee for the Abolition of

- iligitimate Debt.
- Stepić, Milomir. 2016. *Geopolitika, ideje, teorije, koncepcije*. Beograd: Institut za političke studije.
- Stevic, Ljiljana. 2016. "Influence and Role of USA in the PR China and Japan Relations." *Asian Issues*, 2 (1): 49–66.
- Stojanović, Stanislav, i Žikica Bardžić. 2017. „Азијски Пацифик-глобални кофликтни потенцијал.” *Defendologija*, 39–40.
- Stojanović, Stanislav. 2009. *Globalizacija i bezbednosne perspektive sveta*. Beograd: VIZ.
- Šenhua, Vang. 2013. „Nарodna Republika Kina i bezbednost u Азијском Пацифику”, Završni rad, KŠU, Univerzitet odbrane: Vojna akademija.
- The Department of Defense. "Summary of the National Defense Strategy of the United States of America 2018." <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>.
- The State Council Office of The People's Republic of China. 2019. *China's National Defence in the New Era*. Beijing: Foreign Language Press.
- The White House. "National Security Strategy of USA 2015." https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf.
- Trapara, Vladimir. 2020. „Ulazak u neomahanovski svet: savremeno pomorsko rivalstvo Kine i SAD.” *Medjunarodni problemi*, LXXII (1): 37–60. doi: 10.2298
- Tunsoj, Oystein. 2018. *The Return of Bipolarity in World Politics: China, the United States and Geostrutctural Realism*. New York: Columbia University Press.
- U.S. Embassy in Georgia. "National Security Strategy of USA 2017." National Security Strategy of the United States of America | U.S. Embassy in Georgia (usembassy.gov).
- Wijk, De Rob. 2015. *Power Politics*. Amsterdam: University Press.
- Zorko, Marta. 2016. „Velika igra na Пацифику: Povratak maritimne geopolitike i odnosi моћи u Južnom kineskom moru.” *Političke analize*, XXIX.

Stanislav Stojanović*

University of Defense Strategic Research Institute

Jovanka Šaranović**

University of Defense Strategic Research Institute

ASIAN-PACIFIC AND THE SINO-AMERICAN RIVALRY

Resume

In the following text authors analyze the growing tendency of Sino-American rivalry to further spiral out of control and potentially lead to deterioration of countries' future relations. The rivalry is especially evident in the region of Asian-Pacific which geopolitical traits additionally intensify the conflicting interests of these great powers. For the US this means further delegitimization of its power, while for China this can solidify its growing leadership in the region. The conflicting interests of these powers imply future uncertainty in terms of the overall security trends in the Asia-Pacific.

The vocal point of our research endeavor is the analysis of strategic commitments and ambitions of the US and China in the Asia-Pacific as a one of the most important geopolitical hubs in contemporary international politics. Comparing their ambitious policies, in which East and South-East China Sea have central places, clearly indicates to a long term clash of interests which further determines the conflicting context that will dominate the Sino-American bilateral relations. The conflicting character of bilateral relations of these great powers will also determine the overall political landscape of the region in the years to come in which uncertainty and complexity could lead towards potential clashes.

The authors conclude that Sino-American rivalry will have a growing trend. Having this in mind as well as the growing polarization in world politics which has been strengthened by the pandemic of Corona virus, will put additional strains on the western-led international order. In such state of affairs the Sino-

* E-mail address: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs.

** E-mail address: jovanka.saranovic@mod.gov.rs.

American rivalry can further escalate given the importance of Asia-Pacific as a global hub of economic and political activity.

Keywords: Geopolitics, Leadership, Disputes, Maritime jurisdiction, Resources, Maritime routes, Explosiveness, Unpredictability

* Овај рад је примљен 22. септембра 2020. године, а прихваћен на састанку Редакције 23. фебруара 2021. године.